

1984

A

6277

Handwritten text, possibly a signature or initials, located in the upper right quadrant of the page.

DISPUTATIO THEOLOGICA
De
PROVIDENTIA DEI,

Quam
DIVINA FAVENTE GRATIA,

PRÆSIDE

Viro Plurimum Reverendo, Clarissimo, Doctissimo

HENRICO FLOCKENIO

Iesu Christi servo, S. S. Th. D. & ejus-
dem facultatis in illustri Schola Bremensi Profes-
sore meritissimo, Præceptore suo multis
nominibus æternum colendo,

Publicè defendendam proponit

BERNHARDUS HERRIUS,

Dessâ-Anhaltinus.

Author & Respondens.

Die 12 Kalendar. Septembris, horis locoq; consuetis.

19

B R E M Æ,

Typis BERTHOLDI de VILLIERS ibidem illustris
Gymnasii Typographi, Anno 1658.

DISPUTATIO THEOLOGICA

PROVIDENTIA DEI

HENRICO FLOCKENIO

77026A 848

BERNHARDUS HERRIUS

B R E M A

Gymnasii Typographi, Anno 1678

ILLUSTRISSIMIS AC CELSIS-
SIMIS PRINCIPIBUS,

PRINCIPI LEBRECHT,

A C

PRINCIPI EMANUEL,
PRINCIPIBUS ANHALTINIS,
Comitibus Ascaniæ, Dominis Ser-
vestæ ac Bernburgi, Principibus ac Do-
minis meis Clementissimis.

Uum, Illustrissimi atq; Celsissimi
PRINCIPES, in Religione omnis Re-
ipub. salus æquè æterna ac temporalis resi-
deat, adeò ut sinè illâ vel consistere, vel be-
ata prædicari quoquo modo haud possit, quid mirum,
quod in eam omnem operam locarint etiam gentiles,
quo eam acquirerent, & acquisitam constanti ac arden-
ti zelo promoverent atque tuerentur. Hinc liberali manu
effuderunt, quæ ad sacra & eorum ministros sustinendos

A 2

per-

4

pertinebant, ipsam, quam fovebant religionem à peregrinis immunem conservare nunquam non studuerunt, imò contra veritatis hostes (nam & veritatem se habere autumârunt) summo nixu defendebant: Quod evidentissimè conspicitur in Romanis & Atheniensibus; legibus enim cautum erat apud eos, ne quis novas in urbem introduceret Religiones, aut alios Deos præter patrios, vel etiam alio quàm patrio more coleret: teste Livio lib. 4. & 25. Tanti duxere Religionem, ut omnem in ipsâ beatitudinem volvi arbitrati fuerint: quod Livius exprimere videtur lib. 5. ubi ait: *Omnia prospera evenire colentibus Deos, adversa spernentibus*: Id persuasi, quid non in sacrorum gratiam, quid non propter Religionem sustinuerunt? certè non minus alacriter & constanter pro eâ, ac pro ipsâ vitâ & Patriâ dimicârunt. Annon satis id conspicuum ex Adagio ipsis trito: **Pro aris & focis**, quod ut pium ita sanctum est, & dignum, ut non minus hodiè etiam sanctum habeatur & sanctè observetur. Neque enim putandum frustra ipsos sacra Patriæ adjunxisse, aut ipsi etiam patriæ prætulisse: Profectò gravissima eos causa permovit; arctissimo enim & indissolubili vinculo Religionem & Patriam libertatem conjunctam firmissimè credebant, adeò ut remotâ atque dirutâ religione, libertas patria ultrò ad ruinam vergeret; atq; omninò impossibile esse, hanc sine illâ immotam fixamque suo loco consistere posse. **Quid verò ipsis gratius libertate patriâ,**
quin

quin imò maluerunt potius mortem oppetere, quàm istius violationem admittere. Quam facile egregium aliquod ædificium corruit, nisi columnis & bono fundamento optimè munitum sit, æquè facile salus Reip. turbatur, libertas patria amittitur, nisi Religione fulcro validissimo & tutissimo stabiliatur. Hæc sanè non levis, sed gravissima est causa, quæ Principes ac Rerumpub. Moderatores in univèrsum omnes obligare poterit, ut reliquis posthabitis ante omnia de DEI cultu atq; puriore Religione solliciti sint; cui adstipulatur Lipsius i. Politic. cap. 2. ubi sic ait: *Nosse ante omnia summum istud numen (quatenus homini datum) oportet: & cognitum piè pureq; venerari.* Non ignorarunt hoc quovis tempore piissimi Reges ac Principes, videlicet quod, nisi Dominus civitatem custodiat, frustra sedulò excubat custos Psal. 127. v. 2. inter quos David, Josaphat, Ezechias & quotquot alii feliciter regnarunt: Quapropter etiam circa Religionis instaurationem potissimã ipsorum curam fuisse legimus.

Neque secula nostra sterilia fuere, quippè nunquam defecerunt piissimi Reges atq; Principes, qui maximam semper Religionis rationem habuerunt, ut non tantùm varia propter ipsam incommoda sustinuerint, verùm egregia etiam ex suis ærariis ad sustentandos Ecclesiarum vigiles & promovenda juventæ sacra studia constituerint stipendia, ne Ecclesiis deessent, qui modum rectè DEUM cognoscendi docerent, atq; rationem sincerè & ritè eundem colendi fideliter traderent.

Fuerunt inter alios maximè celebres ad præsentia usque tempora PRINCIPES ANHALTINI, à plus quàm mille & quingentis annis ita dicti, Prudentiâ, Sapientiâ, Eruditione, & Fortitudine semper Excellentissimi, veri studiorum maximè sacrorum & Religionis Cultores & Patroni, qui omnibus temporibus nihil magis intenderunt, quàm, ubi veritatis gratissima lux illis effulsit, ut puram Apostolicam doctrinam foverent, defenderent & sacra studia liberali suâ Munitentiâ promoverent. Exemplar egregium (quod de prædicare satis haud sufficio) exhibetur nobis in Illustrissimo ac Celsissimo PRINCIPLE AUGUSTO, PRINCIPLE Anhaltino, Comite Ascaniæ, Domino Servestæ ac Bernburgi piissimæ memoriæ, qui sicut ipse Eruditissimus, ita singulari Gratiâ semper viros doctos est complexus; imprimis Religionem sanctè semper habuit, cui ad extremum vitæ habitum constantissimè adhæsit, imò in vitâ etiam omni ad illam promovendam nervos intendit. Arguit hoc maximè insignis Clementia, quam ministris Ecclesiarum per totam vitam exhibuit, tum memorabile factum, quo ante beatissimum obitum SS. Theologiæ studiosis, ne studiorum fila justo citius abrumperent, sed

vasa

vasa electa evaderent, quibus & Scholæ & Ecclesiæ aliquando gaudere possent, **Illustre** stipendium laudabiliter legavit, quod non tantum ratione præstantiæ, sed & propter piissimam intentionem **Piissimi Fundatoris**, jure **AUGUSTÆUM** dici commeretur. **Egregium** sanè exemplum **Munificentiaë & Humanitatis PRINCIPE** dignissimum & æternæ memoriæ consecrandum. Quid enim possit esse sanctius, quid præclarius eo, quod fit in **DEI** Gloriam & Ecclesiæ emolumentum? **Tale DEO T.O.M.** gratissimum sacrificium & dulcissimus odor, idq; solum non in hâc vitâ, sed & in beatâ illâ æternitate gratis oculis respicit & remuneratione maximè largâ dignatur.

Vos autem, **PRINCIPES** **Illustrissimi**, **Celsissimi**, quia **Domini Parentis Vestri** laudatissimæ memoriæ vestigia, videlicet **Fortitudinis**, **Pietatis**, **Munificentiaë**, **Clementiaë** premere, atque non minus ministros **CHRISTI** & sacrorum studiosos singulari Gratiâ complecti nôrunt omnes, eandem **Clementiam** & mihi de **Vobis** sum pollicitus, illâq; nitens, hanc de **Providentiâ DEI** exercitationem, ut studiorum meorum primitias, devoto ac humili animo **C.C.V.V.** offerre, consecrare, atq; dicare
non

non sum veritus. Et magis magisq; quidem me ad id ex-
citavit Clementia illa peculiaris, quâ parentem me-
um, ministrum Vestrum à multis annis, ut & totam no-
stram familiam usq; profecuti estis, ita ut nulli alii, quàm
C.C.V.V. hoc meæ observantiæ testimonium debere ex-
istimaverim. Pro illâ itaque Vestrâ singulari erga
Musas Clementiâ, hanc disputatiunculam (non,
quidem pro materiæ dignitate elaboratam,) Clementi
vultu à Cliente Vestro humillimo acceptare dignemini.
Quod verò in me est, intimis animi suspiriis DEUM
precor, ut in DOMUM VESTRAM AUGUSTAM cor-
nucopiæ omnigenæ benedictionis, tam corporalis, quam
spiritualis effundat, C.C.V.V. pacem atq; valetudinem
prosperam eamque perennem, in omnium, maxi-
mè Scholarum & Ecclesiarum salutem per plurimos an-
nos largiatur, Amen. Dabam BREMÆ, VII. Kalend,
Septembris, Anno reparatæ salutis 1658.

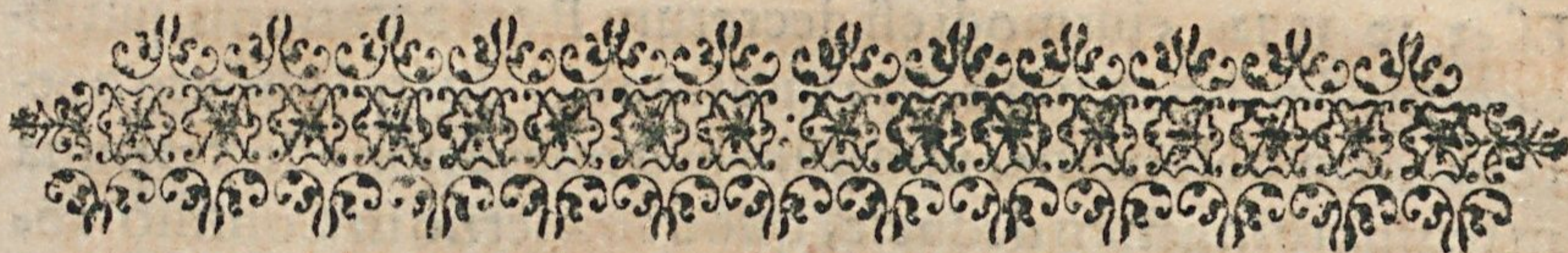
Celsitud. Vestrarum

Devotus atq; Humillimus Client

BERNHARDUS HERRIUS,

A. & R.

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE PROVIDENTIA
DIVINA.

§. I.

Providentia à providendo sic dicta, diversè in sacris usurpatur (1) significat πρόγνωσις, præcognitionem, præscientiam seu prævidentiam, estque interna intellectus actio, per quam, quod futurum est, ante videtur quàm fit. (2) προνοία, provisionem seu curam alicui prospiciendi sive consilium vel decretum notat, h.e. sapientem rerum ad bonum finem destinationem, præfinitionem seu præordinationem, & sic non tantum ad intellectum sed & ad voluntatem restringitur: Nonnunquam etiam aliquantò latius extenditur, & non solum præscientiam quæ ad intellectum, & præordinationem, quæ ad voluntatem refertur, sed & ipsam executionem notat, Esa. 14. v. 26. 27. & 46. 10. Psal. 33. v. 11. Dan. 4. v. 32. Act. 4. 28. (3) διοίκησις, ipsum actum, sive actualem & temporalem tam conservationem, tam gubernationem, ad quam duo requiruntur (a) mediolorum adæquatorum procuratio ad consequendum finem (b) Noxiorum Cautio & Remotio.

§. II.

Providentia Dei interdum accipitur pro decreto, quale fuit de creando mundo, antequam existeret: De creando homine, Gen, 1. 22. de salvando genere humano per Christum,

B

Ef. 53.

Es. 53. 10. 11. 12. ejusmodi est decretum Regenerationis, justificationis, sanctificationis, glorificationis. Interdum pro opere externo voluntatis, nimirum pro executione decreti, quæ in tempore in actum deducit, quod ab æterno in Consilio voluntatis suæ exsequi constituit, Eph. 1. 11. Tale erat opus creationis, Gen. 1. Conservationis, Gubernationis, Act. 17. v. 25. 28. missio Filii Dei in carnem, Gal. 4. 4. Luc. 2. Missio Spiritus S. Act. 2. v. 2. 3. 4. Nonnunquam pro utrisque conjunctim capitur.

§. III.

Esse verò divinam Providentiam, haud facile quispiam, nisi extremæ impietatis aut Atheus sit, inficiabitur, qui vel Scripturam S. admittere, vel etiam naturæ immutabilem ordinem attendere nolit, contra quem disputare, non operæ pretium autumo, siquidem etiam contra conscientiam pronunciat in quâ longè aliud edoctus est, Rom. 1. 19. 20. 21. Deus enim ipse digito suo conscientia & cordi cujusvis hominis eam notitiam insculpsit: Dein ex libro naturæ, qui tria insignia folia habet, Cœlum, Terram & Mare, sat superque constat, tanta non fortuito in tanto ordine existere & continuari. Hinc Cicero: *Quid potest esse tam apertum tamque perspicuum, quam cœlum suspeximus cœlestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod numen prestantissimæ mentis, quo hæc regantur lib. 2 de Nat. Deor. & ibidem: Si concedimus intelligentes esse Deos, concedimus etiam esse providentes, & quidem rerum maximarum. vide etiam Psal. 135. v. 5. 6. 7. & 148. Act. 14. v. 17. Psalm. 19. v. 1. 2. Non enim Deus operum suorum otiosus ad spectator est, quin eorum commiseratione ducitur, eorum curam gerit, illa in ordine suo conservat & regit, novit enim optimè illa per se sine ipsius Providentiâ & inspectione ne per momentum consistere valere, Ps. 145. 9. & 147. 8. 9.*

§. IV.

§. IV.

Intelligimus verò heic providentiam Dei, non tantum
 quat: *decretum æternum* notat, sed & *ipsam decreti ex-*
ecutionem, quâ Deus ab æterno in consilio sanctissimæ suæ vo-
 luntatis, quid in tempore fieri debeat, decrevit, & in plenitu-
 dine temporis id quod ab æterno ab ipso decretum jam est, a-
 ctu exequitur: frustra enim decrevisset, nisi in actum dedu-
 ceret, quæ decreta sunt.

§. V.

Providentia est opus Dei Patris, Filii & Spiritus sancti æternum,
liberrimum, immutabile, Sapiensissimum, justissimum, quo omnia in o-
mnibus Deus secundum consilium & decretum æternū voluntatis suæ
bona efficit, mala pœna infligit, mala verò culpa fieri permittit, diri-
git & determinat, in nominis sui gloriam & electorum salutem.

§. VI.

Æternum opus esse dico, quia nulla in Deo ignorantia. 2.
 quia nullum cognitionis incrementum. 3- quia nulla con-
 filii & voluntatis ipsius mutatio, Es. 46. 10. 11. Eph. 1. 4. *Liberrimum*
 1. quandoquidem potuisset aliter decernere, ut qui
 nullâ ad hoc decernendum necessitate fuit compulsus: Ipse
 enim ut summus & omnipotens & ut agens liberrimum, non
 agnoscit necessitatem se superiorem, quâ ad agendum obligetur,
 Psal. 115. 3. Job 9. 2. 3. 12. Jerem. 18. 6. Rom. 11. 34.
 Philipp. 2. 13. Rom. 9. 16. 18. 19. 20. 21. Contra Stoicos, qui
 à fatali necessitate omnium rerum administrationem pende-
 re volunt, cum tamen solus Deus atque ipsius liberrima vo-
 luntas cuncta administratione suâ regnet, inde etiam 2. me-
 diis à se ordinatis ita utitur, ut & absq; eis immediate agere
 possit, cum ipsi placet, quippe causis naturalibus non est ad-
 strictus. *Immutabile* siquidem neque error, neque variatio
 consilii in Deum cadit, quicquid ab æterno liberrimè decre-
 vit,

vit, id etiam in tempore constantissimè exsequitur, Rom. 11.29. Eccl.3.15. 1. Reg.15.29. Es.46.10. Neque quisquam ejus voluntatem impedire potest, quo minus ea, quæ ab æterno decrevit, in tempore expediat, Rom.9.19. Job.11.10. Omnia itaque in mundo quæ fiunt respectu decreti Dei necessariò fiunt, quia sic Deus liberrimè semel, ut fierent, decrevit, Es.14.27. *Sapientissimum*, quia optimè omnia, etiam confusa maximè, quæ ita nobis videntur, pro beneplacito disponit & ad bonum finem perducit, Gen.45.5. 7.8. & cap.50.20. Contra Epicuræos, qui omnia casu & fortuitò in mundo existere & conservari statuunt, contra illud Psal.33.13.14.15. *Justissimum*, quia omnis justitiæ regula voluntas Dei est. Tob.9.2.3. Ps.119.137. Rom.9.14. *Bona efficit*, nec ab omni operatione & curatione vacat, sed illa, quæ creavit, suâ præsentia & continuâ providentiâ servat & movet: Et sicut ipse fons inexhaustus est omnis bonitatis (quandoquidem nemo bonus ac ipse solus, Matt.19.17.) ita non est bonum in rerum universitate nisi in ipso, ab ipso & per ipsum, Jac.1.17. Rom.11.36. *Mala pœne infligit*. Amos cap.3.6. 2.Reg.12.11.18. 2.Reg.16.11.21.22. Es.45. vi.7. Sunt autem mala pœnæ omnis destructio seu adfectio, creaturæ rationalis, quâ Deus punit peccata: ad mala itaque pœnæ referuntur dolores, morbi, cruciatus, calamitates, persecutio, mors, item peccata sequentia quibus puniuntur antecedentia, Mala culpæ fieri permittit, Gen.3.6. & 4.8. & 6.2.3.4.5. 1.Reg.28.7.8. Marc.14.45. 2.Reg.3. vi.27. Hinc Augustinus: *Intelligendum est omnia vel adjuvante Domino perfici, vel deserente permitti, ut intelligas tamen nolente Deo nihil prorsus admitti*, cap.15. de prædestin. & gratiâ. Circa mala autem culpæ Dei providentia occupatur diversimodè (1) ipsa decernit, quæ enim eveniunt, decrevit. (2) permittit, nisi enim permitteret, non evenirent. (3) Dirigit illa effi-

efficacissimè ad finem certum, adeò ut ex malis bonum é-
 liciat: denique terminos malis ponit, ne ultra vadant,
 quam ipse vult, & suo tempore justè punit, Job. 1. & 2. capp.

§. VII.

Objiciat híc aliquis 1. Si Deus peccatum ab æterno
 decrevit, utique homo istud committens extra culpam &
 excusabilis est, quandoquidem voluntati divinæ non valet
 resistere, aut aliter agere, ac Deus ut agat, ab æterno con-
 stituit & determinavit. Rom. 9. 19. Responsio: Nihil mi-
 nus quam hoc: Deus enim non decrevit peccatum qua ta-
 le efficere, sed permittere, non impedire, quò minùs
 à creatura rationali patraretur, quamvis illud sub decretum
 æternum cadat quâ actio, quæ per se non mala sed bona est,
 vitium ergò quod actioni inhaeret est ab homine & ipsius
 pravitate, non à DEO, qui sanctissimus & perfectissimus:
 atqui omnis impuritas & imperfectio à DEO longissimè re-
 movenda. vid. Stahl. in discurs. super Tab. Metaph. XXIV. de
 perfecto P. 95. Quod itaque homo agit, à Deo est, sine
 cujus voluntate ne quidem movere se posset: quod verò
 malè agit, id est à vitio hominis & naturâ corrupta. Hinc
 Martyr: Agit quidem Deus ut causa summa, cooperantur
 creaturæ. Loc. Com. Theol. Loc. de causâ peccati p. m. 112.
 Imò in peccato potius quærenda causa deficiens, quæ vo-
 luntas humana est, quam efficiens, quæ non datur. Siqui-
 dem peccatum *ἀνομία* dicitur, i. e. defectio, declinatio seu dis-
 crepantia à lege. Peccatum itaque committere, non aliud
 est, quàm à lege recedere: Peccatum autem quatenus decli-
 natio à lege 1. à Deo non probatur, Zach. 8. 17. Psalm. 5. 5. &
 sequent. quomodo autem velle & efficere illud poterit, nisi
 sibi ipsi contrarius agat, & alienum à naturâ & voluntate
 suâ exequatur, quod omninò absurdum, Formalitas ergò
 B 3 pec-

peccati non est à DEO, sed ab homine vel Satanâ proficiscitur. 2. Punit DEUS peccatum poenâ non tantum temporali, sed & æternâ, si autem à Deo esset peccatum, proprias actiones plecteret, quod falsum. 3. Spiritus S. eire-sistit & perpetuam cum ipso luctam gerit, Rom. 7. 23. & 8. 7. Gal. 5. 17. 4. Perfectissimæ bonæ causæ effectus non potest esse malus, Gen. 1. Deut. 32. 4. Jac. 1. 17. Quod verò ad peccatum originale, in quo nascimur & concipimur, Psalm. 51. Job. 14. 4. Joh. 3. 6. quod à primis parentibus ad totum genus humanum derivatur, neque ipsius causa Deus fuit, sed protoplastorum voluntas, quoniam enim iis liberum arbitrium bonum & malum indifferenter amplectendi à DEO concessum erat, voluntariò non coactè peccatum commiserunt astutiâ Satanæ decepti, malum sub specie egregii boni appetentes, Gen. 3. 4. 5. 6. Neutiquam ergò Deo attribuendum, ut qui in perfectâ sanctitate & justitiâ hominem creaverat & facultatem dederat in ea persistendi, nisi libero arbitrio abusus seipsum in perniciem præcipitem dedisset. Hinc Calvinus: *Radix inquit peccati originis sive defectionis fuit infidelitas, hinc autem emerfit ambitio & superbia, quibus annexa fuit ingratitude, quod Adam plus appetendo, quam concessum erat, tantam Dei liberalitatem quâ ditatus erat, indignè sprevit. Hac verò prodigiosa fuit impietas, terræ filio parum videri, quod ad similitudinem Dei factus esset, nisi accedat equalitas.* Instit. Christ. Rel. 1. 2. cap. 1. § 4. Interim notandum Deum non tanquam otiosum adspectorem hanc defectionem protoparentum adspexisse, sed ita disposuisse & direxisse, ut in gloriam immensæ misericordiæ & Sanctissimæ suæ justitiæ cederet. Non enim Deus permisisset malum, nisi majus bonum inde elicere potuisset, Prov. 16. vs. 4. Accedit, quod homo non debuit juxta decretum Dei, seu peneplaciti voluntati-

luntatem actiones suas instituere, sed signi, quam voluntatem Deus homini revelaverat.

§. VIII.

Quæri (2) possit: Quum Deus permittit malum culpæ, seu peccatum, qui tamen id possit facillimè impedire, annon hoc pacto autor peccati fiat? Resp. Minimè siquidem sciendum 1. Deum quidem permittere peccatum, sed non efficere illud nevé approbare. 2. Nulla lege, nullo jure obligatus est impedire malum culpæ, quippe est agens liberimum nullis legibus subiectum, cui non solum omnes leges sed etiam natura ipsa subiecta est ut Domino summo: quis verò dicet ei quid facis? Es. 45. 9. Rom. 9. 20. 3. permittit & dirigere ad bonum finem. Exemplo est Satanas Jobum affligens, aut Judas prodens Sospitatore nostrum Jesum Christum, Job. 1. & 2. Matth. 26. vs. 1. & seqq. Act. 1. 2 & 3. capp.

§. IX.

Triplicem Theologi statuunt Providentiam Dei, ratione captus humani habitâ: Universalem, Communem, Particularem.

§. X.

I. Universalis est, quâ Deus omnes omninò res curat, iisque providet, eas conservando, gubernando & destruendo, Genes. 6. 19. Esa. 45. 17. Ephes. 1. 11. Objectum hujus universalis providentiæ, sunt æquè parva ac minima, quàm maxima & medioxima. Extendit enim se ipsa non tantum ad generalem mundi & cœli administrationem, d. & ad omnium rerum in specie etiam minimarum, Matth. 6. 26. 28. Luc. 22. 24. 27. Psal. 104. 27. 28. Sap. 12. 13. Psal. 147. v. 8. 9. Job. 39. 3. Jon. 4. 7. 10. Heb. 1. 3. Jerem. 5. 24. Matth. 10. 29. 30. Psalm. 65. 7. Eccles. 1. 4. adeò divinam Providen-

videntiam nihil subterfugit, cujus curam non habeat. Conservat autem & gubernat Deus omnia in sui gloriam primario: Secundario autem in impiorum poenam, & salutem atque utilitatem temporalem piorum. Sap. 16. 22. 23. 24. Dicit hic aliquis, indignum esse Deo vilissimas etiam res in mundo curare: Cui sic respondeo: Si Deo non fuit indignum eas creare, neque indignum erit easdem gubernare & conservare. Falsum itaque est quod aliqui statuunt, Deam aliquarum rerum curam à se declinare propter earum indignitatem. Neque potest nonnulla non curare propter ignorantiam, quasi omnia mente sua non queat assequi, quandoquidem ipsius sapientia fines non habet, quidquam ipsum non latet omnia aperta sunt coram eo, omnia novit ad minimum; ubique enim praesens intuetur omnia. Hinc David Psal. 139. 7. *quo irem à Spiritu tuo? aut quò à facie tuà fugerem &c.* vide etiam, Amos. 9. 2. 3. &c. *Quod si jam omnia norit, inquit Martyr: vel ea regit omnia, vel multorum curam abjicit; Si quarum curam abjicit, id propterea facit, vel quia non vult, vel quia non potest earum curam gerere. Si non potest, non est potentissimus; si nolit, non est optimus? Negare autem DEUM potentissimum & optimum esse, id est planè eum negare esse DEUM. Superest ergò, Deum omnibus rebus providere & quidem singulis earum specibus & individuis.* Justin. Martyr. Loc. Com. Theol. Class. 3. loc. 1. de praedestinatione p. m. 824.

§. XI.

II. Communis quæ spectat homines in hac vitâ æquè impios ut pios, qua Deus iis prospicit & benefacit, eosque conservat atque regit; earum etiam actiones dirigit, certos iisdem terminos ac limites ponendo, quos transgredi nequeunt, Matth. 5. 45. Act. 17. 25, 28. Exod. 14. 24. 25. 27. 28.

§. XII.

S. XII.

III. Particularis est, quæ hominēs respicit in statu post vitam hanc diverso : Partes ejus potissimum duæ sunt (1) *Prædestinatio*, quâ Deus hominem non tantum ad finem prædestinavit, sed etiam ad media, (2) *Executio*, quâ Deus agit cum hominibus sicut ab æterno decrevit.

S. XIII.

Prædestinationis species duæ sunt; *Electio & Reprobatio*. *Electio*, quâ prædestinavit Deus quosdam ex genere humano lapsos ex merâ gratiâ ad æternam vitam in Christo, per fidem obtinendam, Ephes. 2. vs. 8. 9. Philipp. 2. 13. ad patefaciendum in iis immensam suam misericordiam : Et ut consequantur finem hunc, in tempore Deus ipsos vocat per verbum & sacramenta externè, & internè per Spiritum sanctum, qui per verbum & Sacramenta in cordibus ipsorum fidem salvificam operatur : Externa per verbum vocatio competit etiam reprobis quibusdam ; Interna verò efficax solis electis, quia hæc nota est infallibilis electionis ad æternam salutem. Destruitur hoc ipso eorum sententia, qui volunt gratiam universalem : quæ si esset, non daretur *Electio*, quæ est fidelium ab infidelibus separatio : Deinde universalis etiam omnium daretur finis necessariò, non distinctus. *Objectum Electionis* est homo lapsus, neque alius quam lapsus in decreto prædestinationis fuit consideratus, aliàs enim non potuisset fieri *electio*. Facta autem hæc *Electio* ex gratiâ & mero Dei beneplacito : nihil enim Deus in prædestinando homine ad salutem æternam invenit boni, quo permotus esset ad eligendum ipsum, imò potuisset Deus bono jure cum impiis etiam reliquos homines omnes, ut ejusdem farinae massam, abjecisse. Rejicimus
C pro-

propterea 1. doctrinam illam, quæ bona opera commendat tanquam meritoria, quibus possit consequi & promereri vitam æternam, aut propter quorum prævisionem homo à Deo sit electus ad salutem. Quin imò si nihil aliud, quam operum præmium ferendum esset, certè in univèrsum omnes æternam referrent damnationem. 2. eo ipso etiam eorum destruimus sententiam, qui dicunt, Deum elegerisse hominem propter fidem in ipso prævisam; quum potiùs ad fidem & inculpabilem vitam ipsum elegerit, tanquam ad aliquem finem, non tanquam propter causam prævisam ad vitam æternam. *Reprobatio*, quâ Deus ab æterno decrevit plurimos homines relinquere in peccatis suis, & propter ea ad æternam mortem destinare, quo suam in peccatoribus puniendis declararet sanctissimam justitiam.

§. XIV.

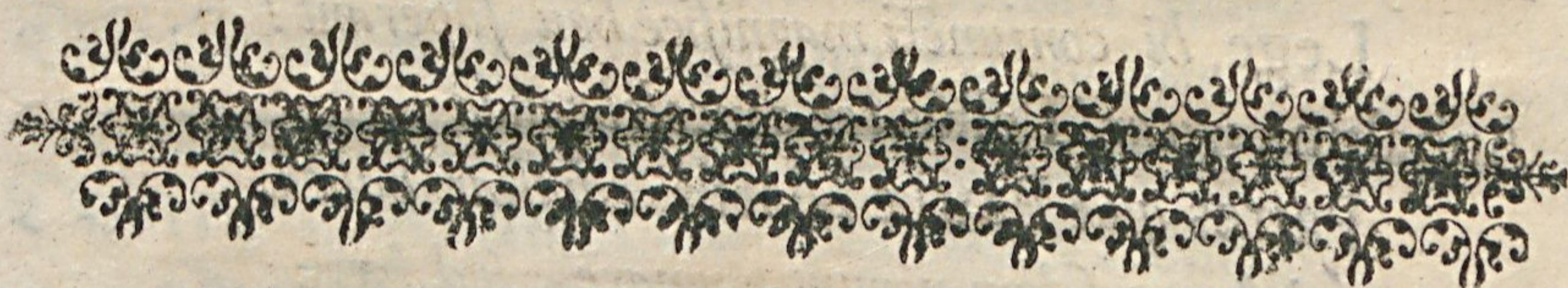
Finis in Electionis & reprobationis opere respectu Dei principalis, est Gloria immensæ Misericordiæ, Ephes. 1. vs. 3. 4. 5. 6. Rom. 9. 23. & sanctissimæ ejus justitiæ, Rom. 9. vers. 17. & 22. Hominum respectu: Electorum æterna felicitas & beatitudo atque ipsa gloriæ istius ineffabilis fruitio perpetua, Johan. 5. vs. 29. Dan. 12. vs. 2. 3. Apocalyps. 7. vs. 14. 15. 16. 17. Reprobatorum æterna miseria & calamitas in infernali igne sustinenda, Matth. 25. vs. 41. 46. Apocal. 6. vs. 15. 16. 17. & cap. 14. vs. 10. 11. & 20. vers. 15.

§. XV.

Sunt in hâc de Providentiâ Dei doctrinâ multa, quæ
capitulum

capto nostro humano, utpote divina, assequi vel complecti non valemus, quæque non sine periculo discutuntur: quapropter etiam tutius fore existimavi, huic disputationi finem imponere. Præstat enim arcana Dei humiliter potius adorare, quam curiosius scrutari: Davidis exemplo Psalm. 36. vs. 6. 7. & Pauli Rom. II. vs. 33. Ipsi igitur ut soli sapienti ac justo Deo, qui universa disponendo præscivit, & præsciendo disposuit, sit Laus & Honor & Gloria in omne ævum.

FINIS.

I.

Ad Ornatissimum atq; Doctissimum

AUTHOREM ET RESPON-
DENTEM.

INter tam multos Tibi qui gratantur amicos,
 Quamquam perpauca, gratulor ipse simul.
 Hos ideoq; inter numeres, popularis, amicum
 Memet, nam mea sunt cuncta parata Tibi.

Sic accinere voluit

GEORGIUS HESELERUS,
 p. c. Phil. Stud.

C 2

II. No-

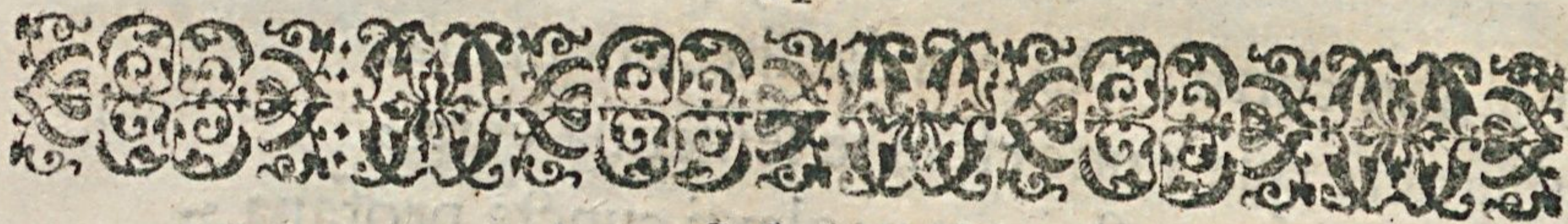
I I.

Nobilis heu semper mens grandes excipit ausus,
 Et Fortem meritò Sors sua, quemq; juvat.
 Multos jam videas Forti qui Marte triumphant,
 Plures victores Arte vigente vides.
 Scilicet in causa est Lex, (Artis quæ Auxiliatrix)
 Hac florente Ars stat: Mars retro currit atrox.
 Ast ô felices, qui excellunt Marteq; & Arte,
 Lege hi conjuncti magnificè heu superant!
 Anhaltina igitur Tellus ter concelebranda
 Patres quæ Patriæ Martis adinstar habet.
 Qui non Marte solum norunt pugnare, sed Arte
 Excellunt etiam, Legeq; cuncta regunt.
 O igitur multum mi HERRI Doctissime, gaude,
 Horum qui exemplar persequi adusq; studes.
 Ausus insignes capis heu! cum Marte duellum
 Instituis, sacrâ ast Arte paratus ovas.
 Leges perlegito sacras, oracula volve
 Diva, quibus toto deditus es cum animo.
 Sic Lex Te Patriæ cathedræ ad subsellia tollet,
 Mars tristis victus sum: Arsq; trophæa canet.

Sic in intimam animi benevolentissimi
 tesseram ludendo aggratulabatur

JOHANNES NAVCKIUS
 Cothen: Anhaltinus.

III. Mel-

III.

Lauf Fama / lauf hole den güldenen Wagen/
 Und spanne geflügelte Pferde dafür/
 Laß lauffen/laß fliehen/laß selbige jagen/
 Zu tragen biß an die besternete Zier/
 Herr HERREN sein Tugend begabtes Gemühte/
 Den heiligen Schrifften ergebenen Fleiß/
 Den Er uns bezeigt das muntre Geblühte
 An jetzigem Orthe mit löblichen Preis.
 Deswegen mein treuer und wehrter Bekanter/
 Zu solchem und anderen rühmlichen Werck/
 Der höchste GOTT wolle/als frommen Verwanter/
 Verleihen Verstandniß und kräftige Sterck.

Dieses wenige setzet aus treu ge-
 neigtem Gemühte hinzu

LEONHARDUS JANUS
 Ballenst. Anhalt.

IV.

Melpomene placido nascentem lumine Diva
 Quem semel aspexit, labor hunc non Isthmius
 unquam
 Clarabit pugilem, non impiger huncce caballus

Eleo

Eleo in curru victorem ductitet unquam,
 Cernere quæ nunc est in te sententia vera,
 HERRI, nam postquam neglecti cuncta profana,
 Sic sacro semper voluisti incumbere verbo;
 Ut dignè docti nomen merearis, amice,
 Gratulor ergo tuis studiis, ut laurea Phœbi
 Condecoret Te, perge, feres preciosa brabæa.

*Hæc ut raptim, sic inconcinnè
 accinuit*

DETMARVS KNORR, Cell: Saxo.

V.

ΟΥδ' ἄνευ καμάρις πέλει ἀνδρασιν εὐπέτες ἔργον
 τοῖσδε βροτοῖς, πόνος ἀλλὰ πολὺς τ' ἀρετὴν μέγ' ὀφείλει.
 Τῆτ' ἔξει βλέπειν νῦν Ἡρρίε φίλτατε ἐν σοι,
 Ἡμερέων καὶ νυκτερέων καλά γράμμαθ' ὅς ἀσκεις,
 Ἐυχόμεθ' ἐν ἐγῶ, ὥσε φέρη καρπὸν μελιτηρὸν
 Σείο πόνος, ἀλάγης ὑγιῶς τὸν πλείονα κηρὸν.

*Τῆτο τῆς καλοκαρδίας ἕνεκα
 προσέειπεν*

ARETINUS RUPITIUS, Ascania
 Saxo.

V I.

Sophia freue dich / weil HERRIUS läßt hören /
 Heut seinen klugen Sinn / dieß bringet ihn zu Ehren /
 Treib ihn nur immer fort / reich ihm die Ehren-Kron /
 Für seine Müß und Fleiß zu rechter Zeit zu Lohn.
 Dieses setzet hinzu aus schuldiger Pflicht
 in geschwinder Eil

Johannes-Ernestus Jäger / Dessâ-Anhaltinus.

VII.

V I I,

Euge meo meritó dilecto grator amico,
 Quem studiis Musæ excoluère suis?
 Euge meo sincero grator Sympatriotæ,
 Scandit qui doctus, theologicam cathedram;
 Qui clarè nobis proponit lemmata diâ,
 Et vincit pugnans arte bonâ Sophiæ.
 Sic perge in studiis, Deus adsit, iterq; secundet,
 Sic olim studiis digna trophæa feres.

*Paucula hac amico suo chariss.
 festinante calamo apponebat*

Johannes-Andreas Osterburgius, Coth. Anhalt.

V I I I.

Sedula jam multos Ceres exercet in agris,
 Horrea frumento qui cumulare volunt.
 TUBERNHARDE tuis verò inpallescere Musis
 Mavis, atq; bonos consuluisse Sophos.
 Sed quos cæpisti, constans pertexe labores,
 Sic tandem victor gaudia longa metes.
 Interea voveo, Deus ut tua cæpta secundet,
 Suppeditetq; tuis auxilium studiis.

Popularitatis & amicitia
 ergò apposuit

Petrus-Rudolphus Lezius, Phil. Sc.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a title or header.

Qui est in...
Sic patet...
Sic est...
Faint, illegible text in the upper middle section.

Faint, illegible text line.

VIII

Faint, illegible text in the middle section, possibly a list or numbered items.

Faint, illegible text line.

Faint, illegible text line.

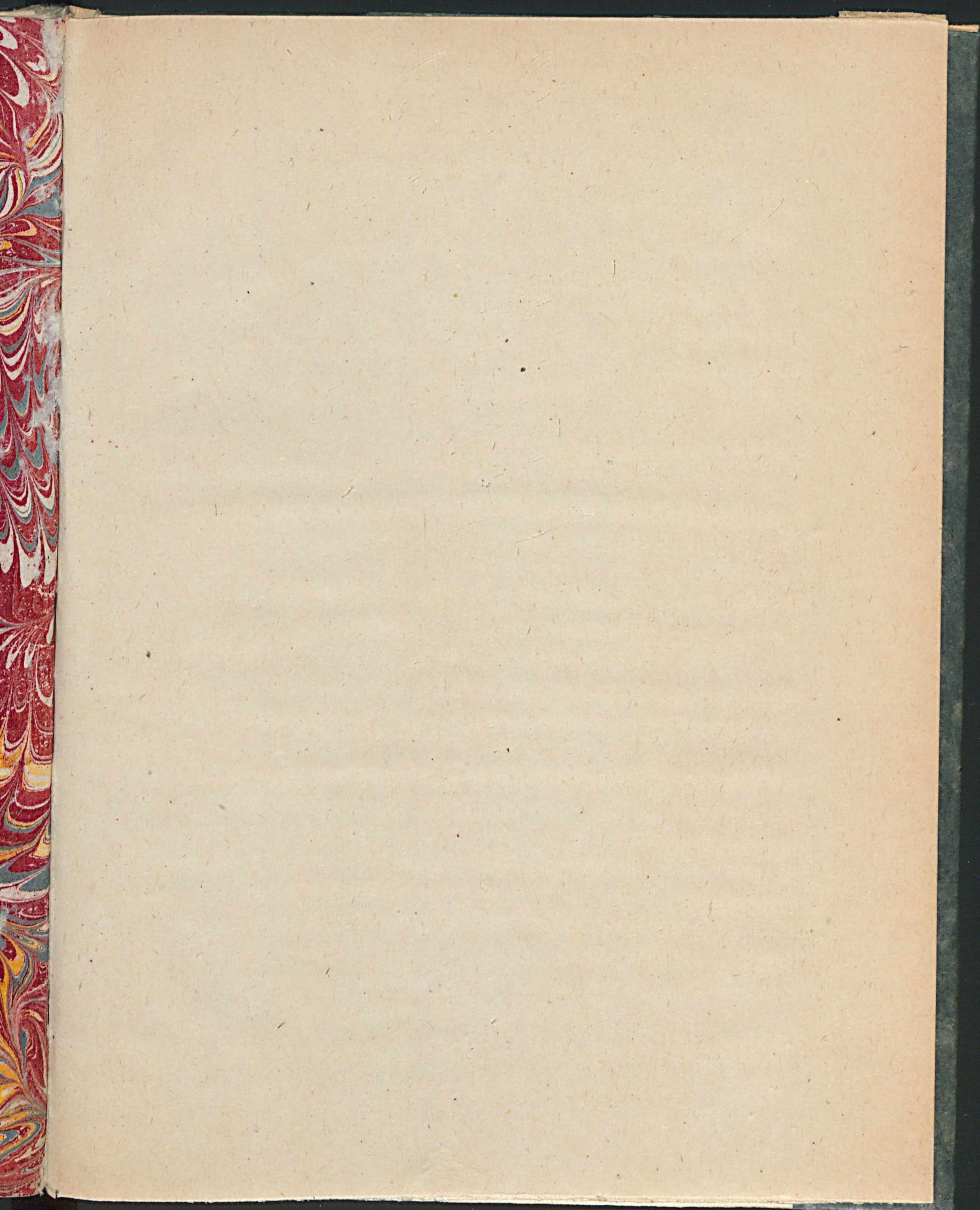

84 A 6277

84 A 6277

ULB Halle
006 228 33X

3

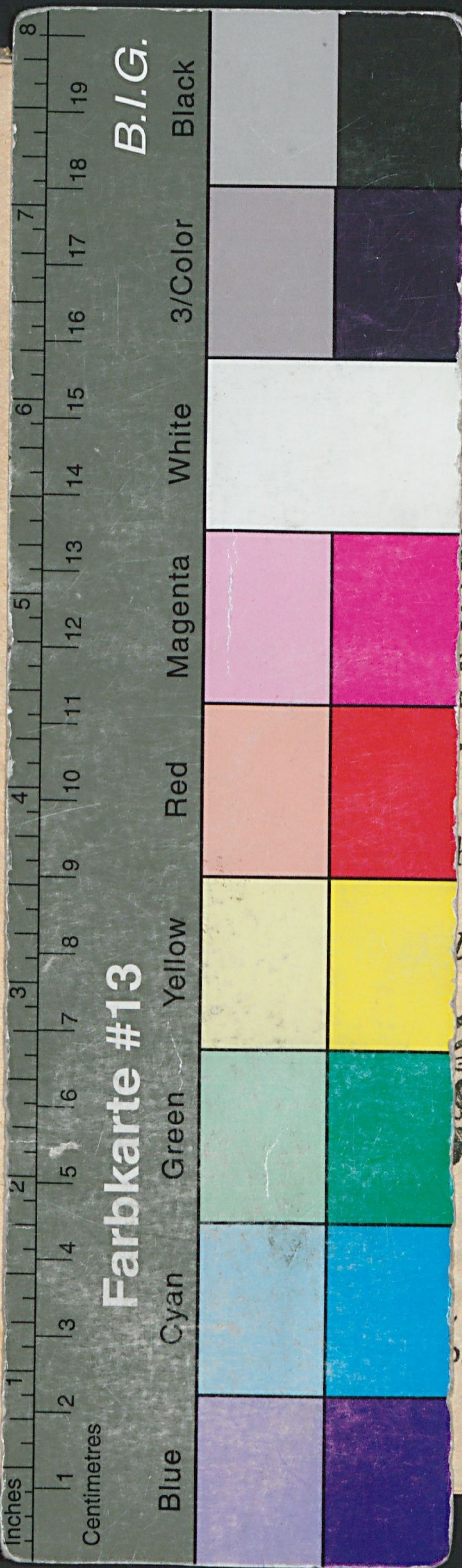

1017

THEOLOGICA
 De
SENTENTIA DEI,
 quam
 IN PRÆSENTE GRATIA,
 CONSIDERANDO
 do, Clarissimo, Doctissimo
FLOCKENIO
 S. S. Th. D. & ejus-
 doctore Schola Bremensi Profes-
 sore acceptore suo multis
 annis colendo,
 mandam proponit
S HERRIUS,
 Scholasticus.
 Respondens.
 in huiusmodi, horis locoq; consuetis.
 M Æ,
 LIIERS ibidem illustris
 phi, Anno 1658.

19